

вої, цікавої. Лише так можливо відшукати шляхи її розв'язання» [8, с. 89].

Фактично це й мав на увазі Л. Виготський, коли говорив про створення перепон для розвитку мислення особистості під час навчання [3]. При цьому можна говорити про створення наперед безвихідних умов, які викликали б непомірну витрату сил учня. Мова йде лише про таку організацію життя й навчання, коли учень знаходить два необхідні елементи для розвитку мислення як вищої форми поведінки. Вони полягають, по-перше, у труднощах або, інакше кажучи, у завданнях, яку треба вирішувати, і, по-друге, у тих способах, якими їх потрібно вирішити. Саме вирішення завдань, які раніше були обов'язком педагога, зараз цілком залежить від учня. У цьому контексті план навчання, який перекладає обов'язки знаходження та формулювання наукових законів на школяра, зберігає за вчителем лише функцію організатора й контролера досвіду учня, – ця структура, з психологічної точки зору, найбільше відповідає процесу виховання мислення.

Висновки

Через ускладнення структури і нарощування ресурсів суспільства зростає потреба в організованому навчальному процесі. Головне завдання полягає у формуванні здібностей «бачити» і розуміти. Реалізація цього завдання досягається завдяки мисленню. Воно надає можливість концептуалізувати знання, створювати проекти, формулювати перспек-

тиви подальшого поступу, забезпечувати науково-технічний і соціальний прогрес. Визначальна роль у формуванні мислення належить освіті, яка створює відповідне соціокультурне та інтелектуальне середовище. Здатність до продуктивного мислення формує творчу особистість.

Список літератури

1. Аристотель. О душе / Аристотель // Сочинения: в 4-х т. – М. : Мысль, 1975. – Т. 1. – С. 375-644.
2. Броннікова Л.В. Цивілізаційний вимір сучасної освіти / Л.В. Броннікова // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: Збірник наукових праць. – Вип. 2 (26). – К. : НАУ, 2017. – С. 48-51.
3. Выготский Л.С. Педагогическая психология / Л.С. Выготский. – М. : Педагогика, 1991. – 480 с.
4. Дьюи Дж. От ребенка – к миру, от мира – к ребенку / Дж. Дьюи. – М. : Карапуз, 2009. – 350 с.
5. Липман М. Мышление и школьная программа / М. Липман // Философия для детей. – М. : ИФРАН, 1996. – С. 147-167.
6. Липман М. Становление мыслительных навыков с помощью философии для детей / М. Липман // Философия для детей. – М. : ИФРАН, 1996. – С. 113-146.
7. Розин В.М. Мышление: сущность и развитие / В.М. Розин. – М. : ЛЕНАНД, 2015. – 368 с.
8. Терно С. Критичне мислення – сучасний вимір суспільствознавчої освіти / С. Терно. – Запоріжжя : Просвіта, 2009. – 268 с.
9. Хайдеггер М. Вопрос о технике / М. Хайдеггер // Время и бытие. – М. : Республика, 1993. – 447 с.
10. Эпштейн М. Философия возможного / М. Эпштейн. – СПб. : Алетейя, 2001. – 334 с.

М.С. Гальченко

ПРОДУКТИВНОЕ МЫШЛЕНИЕ КАК УСЛОВИЕ РЕАЛИЗАЦИИ СОВРЕМЕННОГО УЧЕБНОГО ПРОЦЕССА

В статье исследуется проблема формирования мышления как способа создания личности, соответствующей социокультурным запросам современного мира. Доказывается необходимость включения практик интеллектуальной деятельности и мышления в учебно-педагогический процесс, что позволяет активизировать формирование мировоззрения и системы ценностей. Выявлены параметры содержания продуктивного мышления как условие креативной деятельности.

Ключевые слова: мышление, образование, творчество, знание, обучение, ум, культурная среда.

M.S. Halchenko

PRODUCTIVE THINKING AS A CONDITION FOR REALIZATION OF THE CONTEMPORARY EDUCATIONAL PROCESS

The article investigates the problem of formation of thinking as a way of creation of the person corresponding to socio-cultural demands of the contemporary world. There is a need to include the practice of intellectual activity and thinking in the educational and pedagogical process, which allows to activate the formation of worldview and value system. The parameters of the content of productive thinking as a condition of creative activity are revealed.

Key words: thinking, education, creativity, knowledge, education, intellect, cultural environment.

УДК 1 (091):165.18

Г.В. Ільїна

ІНТЕНЦІЇ ВІЗУАЛЬНОГО У ДИСКУРСАХ ФЕНОМЕНОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Анотація. У статті досліджується проблема «візуальної культури» в контексті феноменологічних дискурсів Е. Гуссерля, М. Мерло-Понті, Ж.-П. Сартра. Показано «вихід» феноменологічної свідомості в світ життя людини, в поле досвіду тілесності, що дозволяє отримати справжнє бачення реальності. Здійснено аналіз проблеми «погляду» як умови розуміння просторово-темпоральної сутності об'єктивного світу та місця в ній власного «Я» стосовно «Іншого».

Ключові слова: феноменологія, візуальний, сприйняття, мислення, погляд, об'єкт, реальність.

Актуальність

Актуалізація візуальних студій у сучасних філософських дослідженнях є результатом надлишку образності у сфері інтелектуальної культури мислення і наукового пізнання. Новий, інформаційних вимір людського існування демонструє домінування

візуальної і символічної образності, яка підміняє дійсність. У світі інформації символічне втрачає характер другорядності й стає визначальною реальністю. Найбільш популярним концептом у сучасній візуалістиці стає поняття «погляду», для якого око стає лише опорою. Феноменологія, екзистенціалізм,

епістемологічні дискурси в своєму зверненні до зору, погляду, бачення концептуалізують їх у сучасній інформаційній культурі як візуальне мислення. Наскільки доцільна така характеристика сучасного пізнання і відношення до світу?

Аналіз досліджень і публікацій

У неокласичний період розвитку філософії найбільш яскраво візуалістика представлена у феноменологічних концепціях Е. Гуссерля, М. Мерло-Понті, Ж.-П. Сартра та інших. Феноменологія через «Картезіанські медитації» Е. Гуссерля може бути розцінена як спадкоємиця новочасової версії візуалістики (репрезентованої окулярцентризмом Р. Декарта), і одночасно як своєрідна форма вирішення візуальної проблематики. У сучасних розвідках дискурс феноменологічної візуалістики представлений в роботах К. Батаєвої, М. Ямпольського, Ж.-П. Марйона, Н. Череповської, В. Зінченка, К. Метца, П. Вірільйо та інших. Фундаментальне значення для розуміння онтологічних основ візуалістики мають дослідження проблеми «погляду» Д.-П. Сартра в його фундаментальних працях.

Постановка завдання

Враховуючи велике значення феноменології для світової філософії загалом, а також розвитку її епістемологічних, онтологічних, антропологічних проблем, необхідно акцентувати увагу на дослідженні її внеску у візуальну культуру, зокрема в культуру візуального мислення як мови самовизначення «Я» особистості.

Основна частина

Засновник феноменології Е. Гуссерль представляє спектр філософських ідей. Але основна особливість його феноменології полягає в наявності абсолютного інтересу до інтенціональних предметностей, які присутні в свідомості трансцендентального суб'єкта. Ним може бути названий суб'єкт, який зумів звільнитися від психологічних, індивідуально-унікальних особливостей своєї особистості («взяв їх у дужки»). Метод феноменологічної редукції, феноменологічного утримання («епохе») від суджень про реальне існування або неіснування інтенціональних предметностей («ноем»), що спостерігаються в свідомості, визнається найбільш характерною особливістю феноменології Е. Гуссерля. Феноменологічна редукція, як стверджує філософ, позбавляє від сумнівів відносно реальності фактів, які сприймаються (кантівських «речей у собі»), і переконує в тому, що сутності, які спостерігаються у свідомості, дійсно «існують» (існують в іманентному світі *cogito*), оскільки їх можна «інтелектуально бачити, розумно спостерігати» [1, с. 66-67].

Для феноменолога байдуже, чи є ці предметності ілюзорними, галюцинаторними, чи існували вони у минулому, або очікуються у майбутньому, або існуючими в реальній дійсності. «Для свідомості, – писав Е. Гуссерль, – дане по своїй суті однакове, чи існує представлений предмет або він вигаданий і, можливо, взагалі безглуздий: Юпітера я уявляю не інакше, ніж Бісмарка, Вавілонську вежу – не інакше, ніж Кельнський собор, правильний трикутник – не інакше, ніж правильний тисячегранник» [2, с. 159]. Утримання від суджень про реальне існування яв-

лених у свідомості предметностей, як вважав Е. Гуссерль, допомагає звільнитися від сумнівів і від непотрібних затрат енергії на з'ясування того, чи справжню реальність ми сприймаємо, чи ні. Більше того, суб'єкт принципово не може переконатися в дійсності речей, які споглядаються, оскільки він сприймає об'єкт вже трансформованим свідомістю, тобто «тілесною видимістю сприйняття» [3, с. 164]. Що цілком закономірно, оскільки «з другої половини ХХ століття феноменологія і герменевтика застосовуються не лише в гуманітарних, але і в природничих науках, оскільки вчені почали враховувати соціокультурний контекст розвитку природознавства. Саме з такого розуміння природних явищ почалося *взаємопроникнення* пізнавальних процедур, прийомів, принципів та інших засобів природних і гуманітарних наук [5, с. 6].

Отже, трансцендентальна феноменологія має справу з наявними в свідомості (редукованими) інтенціональними предметностями (ноемами), ейдетичну сутність, смислове ядро яких і повинен «побачити» феноменолог, уважно спостерігаючи за їх інтенціональним існуванням. Під ейдосом розуміється дане в спогляданні або доступне спогляданню всезагальне – «чисте, не обумовлене жодним фактом» [4, с. 154]. У цьому положенні стає очевидною візуально-зорова спрямованість проекту феноменології: здійснивши рух феноменологічної редукції, виявивши в своїй свідомості інтенціональні предметності, трансцендентальний суб'єкт починає практикувати феноменологічну техніку розглядання, уважного вивчення цих предметностей, думкою «розгортаючи» їх то одним, то іншим боком у різних перспективах, прагнучи «одержати більш повну, багату картину (зображення) їх ейдетичної сутності» [1, с. 67].

Майже у всіх своїх роботах Е. Гуссерль звертається до візуального концепту: логічно доведеним може бути те, що «побачене з очевидністю» [2, с. 100]; інтенція повинна бути зрозуміла «в смислі спрямованого погляду» [2, с. 163]; сам феноменологічний метод є «феноменологічним розглядом сутності» [3, с. 44]. На думку С. Хоружого, у феноменології Е. Гуссерля відроджується еллінська зорова парадигма: «Саме еллінський розум первісно мислить і здійснює себе в (узагальнено)-зоровій парадигмі, як здатність «розумного» інтелектуального бачення (вдивляння-узріння-споглядання), сутнісно ідентичну, а в реалізації ізоморфну фізичному зору» [12, с. 41].

Центральною лінією феноменології є візуальний концепт «очевидності». Це обумовлено метою феноменологічного вбачання – досягти максимального рівня очевидності певної речі, що дозволяє споглядати її абсолютно ясно і чітко. Однак до подібного ясного і чіткого бачення феноменолог проходить через стадії менш ясного, неповного, смутного бачення, яке він намагається подолати, вдивляючись у предмет. Через що концепт «ясності» займає таке ж важливе місце у феноменології, як і «очевидність», посилюючи візуальний ефект феноменології. У «Паризьких доповідях» Е. Гуссерль описує рух «прояснення» як шлях до «очевидності» речі. «Кожне прояснення є приведення до очевидності. Кожна смутна, пуста, неясна свідомість з самого початку е

все ж свідомість про те і про інше, оскільки вона відсилає до певного шляху прояснення» [2, с. 361].

У французькій феноменології, представленій в першу чергу М. Мерло-Понті і Ж.-П. Сартром, візуальна тематика зберігає свої позиції. У роботі М. Мерло-Понті «Феноменологія сприйняття» практики сприйняття описується через візуальні концепти. «Сприймати – означає *бачити*, як із певного сузір'я даних б'є фонтаном іманентний смисл» [9, с. 48], вважає мислитель. Він відстоює тезу, згідно якої феноменологічний розгляд сутності речей невіддільний від їх споглядання (бачення) у реальному, живому світі. Дорефлексивне, природне, «дооб'єктне бачення живого світу повинне стати основою, живим джерелом рефлексивного, феноменологічного розгляду інтенціональних предметностей. Будь-яке сприйняття являє собою свого роду... причастя, як би поєднання нашого тіла з речами. Ми не помічали цього раніше лише тому, що схоплення свідомістю світу, який сприймається, ускладнювалося пережитками об'єктивного мислення» [9, с. 411].

Отже, для М. Мерло-Понті сприйняття нерозривно пов'язане з дією, а інструментом цієї дії, вбудовування суб'єкта пізнання в світ є тілесність. Мислення завжди вбудоване в життя. Дійсно, мислить людина не тільки мозком, відчуває не лише свідомістю, а мислить і відчуває всім своїм тілом. Завдяки чому говорять про «око розуму», тобто про візуальне мислення, яке властиве для високого рівня творчості, коли мислення «бачить», як ціле зібране з частин, і перед зором постає цілісний образ. Звідси виникає наратив «синестезії творчого мислення, коли різні відчуття перехрещуються: наприклад, ми слухаємо музику, яка переживається нами як володіюча кольором і ароматом. Ця обставина реалізована у різних візуальних артефактах (наприклад, кольорові фонтани або «музичні» фонограми)» [6, с. 205].

У роботі «Видиме і невидиме» М. Мерло-Понті пропонує концепт «перцептивної віри», котра, на відміну від критично налаштованої рефлексії, довірливо сприймає світ таким, яким він є, не бажаючи його «брати у дужки». Перцептивна віра, на відміну від рефлексії, надає безпосереднє, первісне бачення речей, яке може бути очищене, профільтроване в акті рефлексії, але містить більш глибоку, насичену, багату інформацію про світ. «Актуальна присутність світу у сприйнятті по цей бік судження – критичних думок і наступних за ними операцій – це наш, більш важливий, тому що початковий, ніж будь-яка думка, досвід проживання у світі через наше тіло» [7, с. 45]. Перцептивна віра наповнює рефлексію справжнім змістом, в якому є місце не лише «тілесності», але й «духу», тобто інтелекту і мисленню. Саме тому М. Мерло-Понті вводить новий концепт «надрефлексії», в якому перцептивна віра і феноменологічна рефлексія вживаються разом, поєднуються, взаємно підтверджують один одного.

Когнітивна архітектура втіленого в життя мислення (розумової діяльності) має складну організацію: в ній перехрещуються відчуття і раціональне мислення, вербальне й образне, логіка та інтуїція, аналітичні та синтетичні здатності сприйняття і мислення, локальне і глобальне, архаїчне і надсучасне.

Все це перебуває в сфері духу, який все обіймає і миттєво все відтворює в його цілісності. Особливі здатності духу порівняно із сприйняттям відзначав М. Мерло-Понті в своїй праці «Око і дух». Дух як вмістилище минулих і майбутніх реалізованих і ще не реалізованих процесів сприйняття, виконує стосовно них контролюючу і синтезуючу функції. Він немовби «відповідальний за перевірку побаченого і сприйнятого з реальністю і зі змістом самого духу, здійснюючи тим самим подвійну референцію. Художник, яким би він не був, коли він займається живописом, практично здійснює магічну теорію видіння (бачення). Він змушений цілком чітко допустити, що речі проникають в нього – або ж, згідно саркастичній дилемі Мальбранша, вважати, що начебто дух виходить через очі, щоб втілитися в речах, оскільки художник постійно звіряє з ними те, що йому вбачається» [8, с. 29], – підкреслює М. Мерло-Понті.

Феноменологічний досвід і епістемологічне бачення полягає в тому, коли ми можемо, аналізуючи просторові конфігурації структур, побачити елементи структур минулого й елементи майбутнього в їх сьогодинішньому стані, який ми спостерігаємо. Можна побачити елементи минулого, яке було і нікуди не зникло. І побачити елементи майбутнього, яке прийде як множинність можливостей, як набір доступних для реалізації форм буття. Ця «множинність можливостей вже імпліцитно міститься в теперішньому, вже дана сьогодні. Потрібно тільки навчитися її побачити» [6, с. 224].

Візуальне у М. Мерло-Понті пов'язане з уявою, яка дозволяє створювати ментальні образи і відходити від дійсності. Уявлення «переступає» межі коли-небудь нами мислимого, сприйнятого, побаченого. Виходячи за межі видимого і далеко відриваючись від реальності, уява може «схопити в цій реальності те, що раніше нам було недоступне». Отже, наблизить нас до неї, дозволить проникнути в її глибину, допоможе створити новий значимий художній образ, побачити новий смисл або «вловити» нову сутність, яка може лягти в основу теоретичної концепції в науці.

У феноменологічному дискурсі М. Мерло-Понті візуальний аспект уяви полягає в тому, що вона на відстані дозволяє побачити речі ширше і глибше. Окрім того, за кожною думкою нашого розуму, за вільним творенням асоціацій, за силою уяви людини як творчої істоти стоїть усвідомлене і неусвідомлене, яке перебуває в підсвідомості. У цій ситуації виникає проблема ментальних образів (mental imagery). Ментальні образи можуть бути звуковими, чуттєвими, візуальними тощо. Одні образи можуть бути пов'язані з іншими [13]. Наприклад, звукове уявлення може стимулюватися зоровим сприйняттям, і зорове підсилюватися відчуттям тощо.

Загалом специфіка візуального аспекту феноменологічної філософії М. Мерло-Понті полягає в «живому» баченні реальності. Воно здійснюється особистістю, яка прагне до екзистенційно-наповнених форм орієнтації в світі речей. Основна позиція полягає в баченні справжнього, а не надуманого порядку речей, реальних, а не ілюзорних зв'язків у просторі життєвого світу, обґрунтування можливості очевидності смислу, який здобувається не в замкненому

потоці інтенціональності трансцендентального суб'єкта, а в узгодженні даних органів різних відчуттів, поєднуючи тілесне, уявне і духовне.

Візуальний контекст феноменології подає у своїй екзистенційній філософії Ж.-П. Сартр, насамперед, у фундаментальній праці «Буття і ніщо», в якій репрезентована концепція «уважного погляду». Цей погляд показує ситуацію відстороненого, байдужого розгляду людської особистості. «Уважний погляд» перетворює «Іншого» в об'єкт серед інших об'єктів, який можна за власним бажанням змушувати «вивертатися навпаки». У тому випадку, коли цей «Інший» звертає на нас свій погляд, він з об'єкта перетворюється в суб'єкт, змушуючи нас переживати, відчувати, соромитися. Саме це переживання «встановлює існування іншого як несуперечливе» [1, с. 83].

Концепт «уважного погляду» Ж.-П. Сартр застосовує для подолання замкненого, закритого світу суб'єктивності. У роботі «Уявне. Феноменологічна психологія уявлення» філософ звертає увагу на конструктивні властивості уяви. На відміну від споглядання уявного об'єкта, в якому знання формується повільно, в безпосередньому образі сприйняття воно дане безпосередньо; образ уявного об'єкта може постати перед нами так чи інакше у відповідності з власною складністю і складністю зв'язку речей. А це накопичує образи реальності, і незрозуміло, яка з них є більш істинною. Адаже уява часом відкриває нам справжній образ і вигляд речей. «Саме нескінченність цих відносин, – все одно як і нескінченність відносин, які підтримуються її (речі) елементами між собою, – саме нескінченність цих відносин конструює саму сутність речі. Звідси витікає певна надлишковість світу «речей». У кожний момент тут завжди існує нескінченно більше того, що ми можемо побачити; щоб вичерпати багатства всього актуального сприйняття, потрібен був би нескінченний час» [11, с. 60-61], – зазначає Ж.-П. Сартр.

У більш широкому контексті проблему візуального сприйняття Ж.-П. Сартр піднімає в праці «Буття і ніщо». «Людина, – розмірковує він, – яку я бачу, жінка, яка переходить вулицю, пісня вуличного співака, яку я чув з мого вікна, є для мене *об'єктами*». Отже, правильно те, що одній з модальностей присутності до мене іншого, якого я бачу, є «об'єктність». Але для того, щоб «інший» поставав ймовірним об'єктом, а не уявленням про об'єкт, потрібно, щоб його об'єктність відсилала до істотного зв'язку, де інший виявляється інакше, ніж шляхом знання, яке я про нього маю» [10, с. 276]. Цей істотний зв'язок здійснюється через візуальне споглядання, яке реалізовується через погляд.

«Інший» постає для нас у повсякденній, звичній реальності, і його ймовірність відноситься до повсякденної реальності. Наприклад, я перебуваю в парку. Недалеко від мене галявина і навколо неї – стільці. Людина йде біля стільців. Я бачу цю людину, я осягаю, спостерігаю її відразу як об'єкт і як людину. Що я хочу сказати, коли стверджую про цей об'єкт, що він людина? Це означає сприймати його як людину, а не як відношення стільців до неї; констатувати організацію без відстані речей мого універсуму навколо цього об'єкта. Крім того, це відношення (людини, стільців і галявини) є також

об'єктом пізнання: ця людина бачить галявину і вона хоче сісти на стілець або зробити щось подібне» [10, с. 277]. Але первісне відношення мене до «Іншого» не є тільки «віртуальною істиною», яку мають на увазі при конкретній присутності об'єкта в моєму універсумі; вона є також «конкретним відношенням, яке я відчуваю в будь-який момент; в кожний момент Інший дивиться на мене. Отже, важливо провести на конкретних прикладах опис цього «істотного зв'язку, який повинен створити основу для будь-якої теорії іншого. Якщо Інший в принципі є той, хто на мене дивиться, ми повинні вміти пояснити смисл його погляду» [10, с. 280]. Тим самим Ж.-П. Сартр вказує на факт необхідної (віртуальної) присутності самої речі, самого реального досвіду, самого об'єкта в образі, що спостерігається. Розглядаючи певний «ментальний образ», з необхідністю слід мати на увазі сам об'єкт, образ якого перед нами.

Отже, погляд, бачення, вдивляння виявляє об'єктивність існування як мене, так і того, хто на мене дивиться і чий погляд фіксований на споглядання мене; потрібно, щоб було або одне, або друге. Сприймати – означає дивитися, а осягати погляд не означає сприймати його як об'єкт у світі (хіба що цей погляд не спрямований на нас); це означає мати усвідомлення того, що тебе розглядають. Погляд, який показує очі, якого б кольору вони не були, є відсиланням до мене. Отже, погляд з самого початку є посередником, який відсилає мене до мене самого» [10, с. 282].

У цьому сенсі я конституюю організоване ціле, яке є погляд; я є об'єктом-поглядом, тобто інструментальним комплексом, наділеним внутрішньою кінцевою метою, який може розпоряджатися сам стосовно засобів до мети, щоб реалізувати присутність до іншого об'єкта поза відстанню. Але відстань мені дана. Оскільки на мене дивляться, я не розгортаю відстань, я обмежую її подоланням. Погляд «Іншого» надає мені просторовість. Осягнути себе в якості того, кого розглядають, означає осягнути себе просторовим і таким, що здійснює простір. Разом із тим, погляд «Іншого» осягається не тільки як здійснюючий простір, він постає також «темпоралізуючим фактором». Але саме тому, що «Інший» темпоралізує себе, він темпоралізує разом із собою і мене; оскільки він спрямовується до свого власного часу, «Я для нього з'являлося в універсальному часі. Погляд «Іншого», оскільки я його осягаю, буде надавати моєму часові новий вимір. Фізичний час протікає до чистої і вільної темпоралізації, якою я не виступаю; те, що вимальовується на горизонті цієї одночасовості, як я бачу, і є абсолютна темпоралізація, від якої мене відокремлює ніщо» [10, с. 289-290]. Зазначимо, що тут Ж.-П. Сартр долає гуссерлівську замкненість рефлексивного *cogito*.

У результаті, як просторово-часовий об'єкт світу, як суттєва структура просторово-часової ситуації в світі, особистість відкривається оцінкам Іншого. Але також вона осягає його шляхом «чистого здійснення *cogito*; бути тим, кого розглядають – означає осягати себе як невідомий об'єкт оцінок, які не пізнаються, зокрема ціннісних оцінок» [10, с. 290]. Тут рефлексія Ж.-П. Сартра діє всередині *cogito* суб'єкта, засвід-

чуючи реальність об'єкта через споглядання його аналогу в образі Іншого. Тим самим «уважний погляд» людини робить її активним діячем, котрий довільно або свідомо практикує акти бачення або розгляду (роздивляння).

Висновки

Аналіз феноменологічного дискурсу проблеми «візуального» показав широкий спектр його впровадження в практику пізнання. У феноменології Е. Гуссерля концепт «очевидності» займає важливе місце, посилюючи її візуальний ефект. У феноменологічному дискурсі М. Мерло-Понті візуальне сприйняття пов'язане з життєвим світом людини, який оприявлює себе через тілесність. Феноменологічний аналіз «погляду», здійснений Ж.-П. Сартром, показує взаємозв'язок візуальної епістемології з онтологічними, екзистенціальними і моральними основами існування людини, що змушує звертатися до мислення (*cogito*), причому насамперед до мислення візуального. Воно, в свою чергу, передбачає творчість, у процесі якої виникають образи – спонтанно, незаплановано, несподівано. Саме мислення є процесом побудови думок, образів, вражень. Це має відношення і до візуального споглядання. Воно постає необхідним складовим моментом усіх когнітивно-творчих інтелектуально-мисленнєвих процесів.

Список літератури

1. Батаева Е.В. Видимое общество. Теория и практика визуалистики : монография / Е.В. Батаева. – Х. : ФЛП Лысенко И.Б., 2013. – 349 с.
2. Гуссерль Э. Избранные работы / Э. Гуссерль. – М. : Изд. дом «Территория будущего», 2005. – 462 с.
3. Гуссерль Э. Идея феноменологии: Пять лекций / Э. Гуссерль. – СПб. : ИЦ Гуманитарная Академия, 2006. – 256 с.
4. Гуссерль Э. Картезианские размышления / Э. Гуссерль. – СПб. : Наука-Ювента, 1998. – 315 с.
5. Дротянко Л.Г. Міждисциплінарні дослідження в контексті розвитку високих технологій / Л.Г. Дротянко // Вісник національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: Збірник наукових праць. Вип. 2 (26). – К. : НАУ, 2017. – С. 6-8.
6. Князева Е.Н. Энактивизм: новая форма конструктивизма в эпистемологии / Е.Н. Князева. – М. : СПб. : Центр гуманитарных инициатив, Университетская книга, 2014. – 352 с.
7. Мерло-Понти М. Видимое и невидимое / М. Мерло-Понти. – М. : Логвинов, 2006. – 400 с.
8. Мерло-Понти М. Око и дух / М. Мерло-Понти. – М. : Искусство, 1992. – 63 с.
9. Мерло-Понти М. Феноменология восприятия / М. Мерло-Понти. – СПб. : Ювента-Наука, 1999. – 603 с.
10. Сартр Ж.-П. Бытие и ничто: Опыт феноменологической онтологии / Ж.-П. Сартр. – М. : Республика, 2000. – 639 с.
11. Сартр Ж.-П. Воображаемое. Феноменологическая психология воображения / Ж.-П. Сартр. – СПб. : Наука, 2001. – 319 с.
12. Хоружий С. Подвиг как органон. Организация и герменевтика опыта в исихастской традиции / С. Хоружий // Вопросы философии. – 1998. – № 3. – С. 35-118.
13. Neisser U. Cognition and Reality / U. Neisser. – San-Francisco (CA): W.H.Freeman, 1976.

Г.В. Ильина

ИНТЕНЦИИ ВИЗУАЛЬНОГО В ДИСКУРСАХ ФЕНОМЕНОЛОГИЧЕСКОГО АНАЛИЗА

В статье исследуется проблема «визуального» в контексте феноменологических дискурсов Э. Гуссерля, М. Мерло-Понти, Ж.-П. Сартра. Показан «выход» феноменологического сознания в мир жизни человека, в поле опыта телесности, что позволяет получить истинное видение реальности. Осуществлен анализ проблемы «взгляда» как условия понимания пространственно-темпоральной сущности объективного мира и места в ней собственного «Я» в отношении «Другого».

Ключевые слова: феноменология, визуальный, восприятие, мышление, взгляд, объект, реальность.

H.V. Ilyina

INTENTION OF VISUAL IN DISCOURSE OF PHENOMENOLOGICAL ANALYSIS

The article explores the problem of "visual" in the context of phenomenological discourses of E. Husserl, M. Merleau-Ponty, J.-P. Sartre. The "output" of phenomenological consciousness in the world of human life, and in the field of experience of corporeality is shown, which allows us to get a true vision of reality. The analysis of the problem of the "view" as a condition for understanding the spatial-temporal essence of the objective world and the place in it of one's own "I" in relation to the "Other" is analyzed.

Keywords: phenomenology, visual, perception, thinking, view, object, reality.

УДК 124.5+172.1;4+304

Л.П. Комісар, Н.В. Чехун

КОНЦЕПТ «ЄВРОПЕЙСЬКІ ЦІННОСТІ» (EUROPEAN VALUES STUDY) В МІЖДИСЦИПЛІНАРНОМУ ВИМІРІ: РЕФЛЕКСІЯ І ПРАКТИКА

Київський національний лінгвістичний університет

Анотація. Дослідження охоплює коло питань, пов'язаних з актуальною на часі рецепцією поняття «європейські цінності» у сучасній практичній філософії, розкриваючи міждисциплінарні складові концепту «European Values Study». В означеному контексті європейські цінності виступають однією з провідних комунікативних моделей сучасного глобалізованого соціуму в універсалістському сенсі.

Ключові слова: глобалізація, європейські цінності, локалізація, людські права, макроетика, універсалізм.

Вступ

Сучасне інформаційне (чи «інформаціональне», згідно з М. Кастельсом) суспільство має у засновку кілька маркерів-орієнтирів, які його формують та ідентифікують. Зазначимо без зайвого пафосу, що поняття «європейські цінності» (European Values

Study) є одним із них, адже саме у європейській «системі координат» основна увага акцентується на проголошенні первнем у ціннісно-вартісній шкалі ієрархії гідності особи, тобто фактичного визнання людини-громадянина як персони у європейському культурному просторі. Така ідентифікація можлива,